

# **Český jazyk a literatura**

## Maturitní témata z českého jazyka a literatury

Příprava na ústní zkoušku z českého jazyka a literatury (umělecký a neumělecký text) a písemnou práci:

**Jazyk** – funkce jazyka, jazyky světa, soustava českých hlásek, písmo, národní jazyk, útvary národního jazyka, spisovná čeština, vrstvy spisovné češtiny, obecná čeština, dialekty a interdialekty, profesní mluva, slang, argot, knižní a archaické výrazy, expresivní prostředky, norma a kodifikace, jazyková kultura, jazykověda, tvorba řeči, slovní přízvuk, větný přízvuk, intonace, fonetický přepis

**Pravopis** - základní principy českého pravopisu

**Slovotvorba** - původ a příbuznost slov, základové slovo ke slovu odvozenému, předpona, kořen, přípona, koncovka, základní způsoby tvoření slov v češtině - odvozování, skládání, zkracování a jejich kombinace

**Lexikologie** - lexikální jednotka, synonyma, antonyma, slovní zásoba, slovníky, přejímání slov, obrazné a neobrazné pojmenování, změna slovního významu (metafora, metonymie, synekdocha, sousloví, frazémy), význam pojmenování v daném kontextu i mimo něj, objevení nevhodně užitého slova v daném kontextu a případné užití vhodné náhrady

**Tvarosloví** – spisovný tvar slova, slovní druhy, mluvnické kategorie jmen, mluvnické kategorie sloves, neohebné slovní druhy, skloňování jmen cizího původu

**Skladba** - významový vztah, větné členy, analýza souvětí, základní skladební dvojice, věta hlavní, věta vedlejší, souvětí souřadné, souvětí podřadné, čárka ve větě jednoduché, čárka v souvětí, pořádek slov ve větě, odchylky od pravidelné větné stavby, syntaktické nedostatky

**Textová lingvistika** - soudržnost textu, členění textu, vzájemné vztahy textů, textová návaznost

**Vývoj jazyka** - zákonitosti jazykového vývoje, historický vývoj češtiny, vývojové tendence v současné češtině

**Práce s informacemi** - informační zdroj, informační instituce, bibliografické údaje

### 1. Stylistika

**Funkční styly** – prostě sdělovací, administrativní, publicistický, odborný, řečnický, umělecký

**Slohové postupy** – vyprávěcí, popisný, charakterizační, výkladový, úvahový, informační

**Slohové útvary**

**Slohotvorní činitelé**

**Jazykové prostředky, struktura a komunikační hledisko komunikátů**

### 2. Literatura

Školní seznam literárních děl (příloha č. 1)

Společenský a historický vývoj české a světové literatury od antického období do současnosti – (příloha č. 2)

### 3. Práce s textem

#### A) Charakteristika uměleckého textu

##### I. Literární teorie:

##### 1) Forma

a) Obecná charakteristika literárního díla – literární druh, žánr, literární směr/sloh

b) Organizace jazykových prostředků:

poezie (rytmus, verš – vázaný a volný, rým – střídavý, sdružený, obkročný, přerývaný, slovní zásoba)

proza (stylistická charakteristika textu, vyprávěcí způsoby, typy promluv – přímá řeč, nepřímá řeč, polopřímá řeč, neznačená přímá řeč, dialog, monolog, vnitřní monolog, slovní zásoba)

analýza jazykových prostředků a jejich funkce v textu, analýza zvukové stránky a grafické stránky textu a jejich funkce v textu, tropy a figury (alegorie, aliterace, anafora, apostrofa, dysfemismus, elipsa, epifora, epizeuxis, eufemismus, gradace, hyperbola, inverze, metafora, metonymie, oxymorón, personifikace, přirovnání, řečnická otázka, symbol, synekdocha)

## 2) Obsah

a) Tematická výstavba:

lyrika (lyrický subjekt, motivy)

epika (vyprávěč, děj a kompozice a její postupy, např. chronologický a retrospektivní, postavy, čas, prostor)

drama (text – postavy, děj a kompozice a její postupy, např. chronologický a retrospektivní postup, prostor, čas)

b) Význam sdělení – hlavní myšlenka, motivy, téma, podtext

## II. Literární historie:

1) Společensko-historické pozadí – politická situace, každodenní život, kontext dalších druhů

umění – malířství, sochařství, hudba, architektura, kontext literárního vývoje, literární směr/sloh

2) Autor – život autora a vlivy na dané dílo, život autora a vlivy na jeho tvorbu, další autorova tvorba

3) Inspirace literárním dílem – např. zfilmování, jak dané dílo inspirovalo další vývoj literatury

Orientace ve vývoji české a světové literatury – prokázat základní přehled o vývoji české a světové literatury, rozeznat podle charakteristických rysů základní literární směry a hnutí, přiřadit text k příslušnému literárnímu směru

## III. Literární kritika – dobové vnímání díla, chápání a hodnocení díla, aktuálnost tématu

## IV. Srovnání – srovnání díla s vybraným dílem, které se věnuje stejnému tématu

### B) Charakteristika neuměleckého textu

- I. Slohotvorní činitelé – objektivní, subjektivní
- II. Charakteristika funkce textu – záměr autora textu, účel textu, adresát, hlavní myšlenka textu, podstatné a nepodstatné informace, podtext, funkce sdělná, získávací, odborně sdělná, estetická apod.
- III. Funkční styl – prostě sdělovací, odborný, administrativní, publicistický, řečnický, umělecký
- IV. Slohový postup – informační, popisný, charakterizační, vyprávěcí, výkladový, úvahový
- V. Slohové útvary
- VI. Charakteristika jazykových prostředků – výběr jazykových prostředků

### Práce s textem

- najít v textu požadované informace, vystihnout hlavní myšlenku textu, identifikovat téma textu, charakterizovat text z hlediska subjektivity a objektivity

- rozlišit informace podstatné a nepodstatné, v textu rozlišit komunikační funkce (např. otázka, žádost, rada), rozlišit domněnku a tvrzení s různou mírou pravděpodobnosti od faktického

konstatování, postihnout hlubší význam situace konstruované textem, postihnout podtext a prvky manipulace, podbízivosti, ironie, nadsázky, rozeznat různé možné způsoby čtení a interpretace textu, případně dezinterpretaci textu, porovnat informace z různých textů, využít informace získané v odborném textu k práci s jinými druhy textu, při práci s různými druhy textu využít s porozuměním základní lingvistické a literární pojmy i poznatky z jiných disciplín podstatných pro porozumění danému textu

- určit účel textu a jeho funkce, včetně funkce dominantní, posoudit funkčnost užitých jazykových prostředků a vhodnost užití pojmenování v daném kontextu, rozeznat útvary a funkční prostředky užit v textu (např. obecná čeština, slang), přiřadit text k funkčnímu stylu, ke slohovému útvaru, určit slohový postup, najít jazykové prostředky typické pro konkrétní funkční styl a pojmenovat je, rozlišit v daném kontextu výrazy příznakové, rozlišit oficiální a neoficiální komunikační situaci, charakterizovat komunikační situaci vytvořenou adresátem (např. adresát, účel), rozlišit různé typy textu (např. předmluva, doslov);  
- posoudit celkovou výstavbu textu, najít nedostatky ve výstavbě textu, doplnit podle smyslu vynechané části textu, uspořádat části textu v souladu s textovou návazností.

### **Příprava na písemnou práci**

- prokázat osvojení následujících dovedností:

#### **I. vytvořit text podle zadaných kritérií:**

zpracovat v písemné práci zadané téma, orientovat se v komunikační situaci vymezené zadáním písemné práce, zvolit formu písemného projevu adekvátní účelu textu, využít znalostí základních znaků funkčních stylů, slohových postupů a útvarů, využít informace z výchozích textů (např. textů, grafů, tabulek)

#### **II. v písemném projevu funkčně použít jazykové prostředky:**

využívat znalostí jazykové normy a kodifikace (pravopis, morfologie, slovoslov), použít jazykové prostředky adekvátní dané komunikační situaci/danému slohovému útvaru, prokázat šíři a pestrost slovní zásoby, používat pojmenování v odpovídajícím významu

#### **III. uplatnit zásady syntaktické a kompoziční výstavby textu:**

ovládat zásady výstavby větných celků, respektovat formální prostředky textové návaznosti, uplatnit znalost kompozičních principů při tvorbě textu, vytvořit myšlenkově ucelený, strukturovaný a koherentní text.

Pro písemnou práci ředitel školy stanoví nejméně 4 zadání, která se žákům zpřístupní bezprostředně před zahájením zkoušky.

Písemnou práci z českého jazyka a literatury se rozumí vytvoření souvislého textu, jehož minimální rozsah je 250 slov. Písemná práce trvá nejméně 110 minut včetně času na volbu zadání. Při konání písemné práce má žák možnost použít Pravidla českého pravopisu.

Ústní zkouška trvá 15 minut a uskutečňuje se formou řízeného rozhovoru s využitím pracovního listu obsahujícího úryvek nebo úryvky z konkrétního literárního díla. Součástí pracovního listu je i zadání ověřující znalosti a dovednosti žáka vztahující se k učivu o jazyce a slohu.

Příloha č. 1

**Školní seznam literárních děl**

Autor

Literární dílo, Překladatel, Nakladatelství, Rok vydání

**Světová a česká literatura do konce 18. století**

- |                        |  |
|------------------------|--|
| 1. Boccaccio Giovanni  | Dekameron, Krátký, Radovan, SNKLHU 1959                  |
| 2. Defoe Daniel        | Robinson Crusoe, Novotný, František, Albatros, 2014      |
| 3. Fontaine de La Jean | La Fontaine - Bajky výběr, Franci, Gustav, SLOVART, 2012 |
| 4. Komenský Jan Amos   | Labyrint světa a ráj srdce                               |
| 5. Molière             | Lakomec, Kadlec, Svatopluk, Umění lidu, 1949             |
| 6. Shakespeare William | Romeo a Julie, Topol, Josef, Artur, 2015                 |

**Světová a česká literatura do konce 19. století**

- |                             |  |
|-----------------------------|--|
| 7. Erben Karel Jaromír      | Kytice   |
| 8. Gogol Nikolaj Vasiljevič | Revizor, Mahler, Zdeněk, Cylindr, 2002                             |
| 9. Havlíček Borovský Karel  | Král Lávro   |
| 10. Havlíček Borovský Karel | Tyrolské elegie  |
| 11. Hugo Victor             | Bídníci, Spáčil, Augustin, Omega, 2014                             |
| 12. Hugo Victor             | Chrám Matky Boží v Paříži, Winter, Gustav, Krb, Alois, Omega, 2014 |
| 13. Mácha Karel Hynek       | Máj  |
| 14. Maupassant de Guy       | Miláček, Hořejší, Jindřich, Omega, 2014                            |
| 15. Mrštíkové A. a V.       | Maryša   |
| 16. Neruda Jan              | Povídky malostranské   |

- |                                |  |
|--------------------------------|--|
| 17. Poe Edgar Allan            | Vraždy v ulici Morgue a jiné povídky, Schwarz, Josef, Mladá fronta, 1964 |
| 18. Puškin Alexandr Sergejevič | Evžen Oněgin, Mašková, Olga, Lidové nakladatelství, 1969                 |
| 19. Stroupežnický Ladislav     | Naši furianti  |
| 20. Turgeněv Ivan Sergejevič   | Lovcovy zápisky, Nováková, Anna, Odeon, 1989                             |

### **Světová literatura 20. a 21. století**

- |                                  |   |
|----------------------------------|---|
| 21. Apollinaire Guillaume        | Kaligramy: Básně obrazy, Konůpek, Jiří, Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1965 |
| 22. Bradbury Ray                 | Marťanská kronika, Emmerová, Jarmila, Baronet, 2010   |
| 23. Franková Anne                | Deník Anne Frankové, Janouch, Gustav, Svobodné slovo – Melantrich, 1956                       |
| 24. Gorkij Maxim                 | Tulák a svět, kolektiv překladatelů, Lidové nakladatelství, 1968                              |
| 25. Hemingway Ernest             | Stařec a moře, Vrba, František, Československý spisovatel, 1957                               |
| 26. Kafka Franz                  | Proměna, Kafka, Vladimír, B4U Publishing, 2013  |
| 27. Orwell George                | 1984, Šimečková, Eva, Levné knihy, 2009   |
| 28. Orwell George                | Farma zvířat, Gössel, Gabriel, Práce, 1991  |
| 29. Remarque Erich Maria         | Na západní frontě klid, Gel, František, Svoboda, 1975   |
| 30. Rolland Romain               | Petr a Lucie, Zaorálek, Jaroslav, Práce, 1985   |
| 31. Saint-Exupéry de Antoine     | Malý princ, Stavinohová, Zdeňka, Albatros, 2000   |
| 32. Solženicyn Alexandr Isajevič | Jeden den Ivana Děnisoviče, Machonin, Sergej, Svět sonetů, 1965                               |
| 33. Tolkien J. R. R.             | Pán prstenů: Společenstvo prstenu, Pošustová, Stanislava, Mladá fronta, 2002                  |

## Česká literatura 20. a 21. století

34. Bezruč Petr	Slezské písně
35. Čapek Karel	Bílá nemoc
36. Čapek Karel	Povídky z jedné kapsy, Povídky z druhé kapsy
37. Čapek Karel	Válka s Mloky
38. Dousková Irena	Hrdý Budžes
39. Drda Jan	Němá barikáda
40. Fuks Ladislav	Spalovač mrtvol
41. Hašek Jaroslav	Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války
42. Havel Václav	Audience
43. Hrabal Bohumil	Ostře sledované vlaky
44. Hrabal Bohumil	Postřižiny
45. Jirotko Zdeněk	Saturnin
46. Kryl Karel	Kníška Karla Kryla
47. Legátová Květa	Jozova Hanule
48. Lustig Arnošt	Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou
49. Pavel Ota	Smrt krásných srnců
50. Poláček Karel	Bylo nás pět
51. Seifert Jaroslav	Býti básníkem
52. Seifert Jaroslav	Maminka

- |                                     |                       |
|-------------------------------------|-----------------------|
| 53. Svěrák Zdeněk, Smoljak Ladislav | Dobytí severního pólu |
| 54. Škvorecký Josef                 | Tankový prapor        |
| 55. Šrámek Fráňa                    | Splav                 |
| 56. Vančura Vladislav               | Rozmarné léto         |
| 57. Viewegh Michal                  | Báječná léta pod psa  |
| 58. Viewegh Michal                  | Účastníci zájezdu     |
| 59. Wolker Jiří                     | Host do domu          |
| 60. Wolker Jiří                     | Těžká hodina          |

**Kritéria pro výběr maturitních zadání k ústní zkoušce**

Žák vybírá 20 literárních děl ze seznamu, který sestavuje škola. Minimální počet nabízených literárních děl je 60. Žák musí respektovat při individuálním výběru následující kritéria:

<b>Světová a česká literatura do konce 18. století</b>	minimálně 2 literární díla
<b>Světová a česká literatura do konce 19. století</b>	minimálně 3 literární díla
<b>Světová literatura 20. a 21. století</b>	minimálně 4 literární díla
<b>Česká literatura 20. a 21. století</b>	minimálně 5 literárních děl

Minimálně dvěma literárními díly musí být v seznamu žáka zastoupena próza, poezie a drama.

Seznam může obsahovat maximálně 2 díla od jednoho autora.



Příloha č. 2

## **Společenský a historický vývoj české a světové literatury od antického období do současnosti**

### **1. Literární epochy, směry, proudy, hnutí a skupiny**

Antika

Středověk

Renesance a humanismus

Baroko

Klasicismus a osvícenství

Preromantismus a romantismus

Realismus a naturalismus

Literární moderna (symbolismus, impresionismus, dekadence)

Modernismus a avantgarda (expresionismus, dadaismus, futurismus, poetismus, surrealismus)

Existencialismus

Socialistický realismus

Magický realismus

Absurdní drama

Postmodernismus

májovci, ruchovci, lumírovci

Česká moderna

generace buřičů

Devětsil

Skupina 42

prokletí básníci

lost generation (ztracená generace)

beat generation (beatnici)

### **2. Vybraní autoři literárních děl vč. anonymních děl**

#### **Světová literatura do konce 18. století**

Epos o Gilgamešovi

Bible (Starý zákon a Nový zákon)

HOMÉR

EZOP

SOFOKLES

OVIDIUS

Píseň o Rolandovi

DANTE ALIGHIERI

FRANCESCO PETRARCA

GIOVANNI BOCCACCIO

FRANÇOIS VILLON

MIGUEL DE CERVANTES

WILLIAM SHAKESPEARE

MOLIÈRE

DANIEL DEFOE

JONATHAN SWIFT

VOLTAIRE

JOHANN WOLFGANG GOETHE

### **Česká literatura do konce 18. století**

KONSTANTIN A METODĚJ  
Kristiánova legenda  
Hospodine, pomiluj ny  
KOSMAS  
Alexandreida  
Kronika tak řečeného Dalimila  
Mastičkář  
Podkoní a žák  
JAN HUS  
VÁCLAV HÁJEK Z LIBOČAN  
JAN AMOS KOMENSKÝ  
BEDŘICH BRIDEL

### **Světová literatura 19. století**

WALTER SCOTT  
JANE AUSTENOVÁ  
GEORGE GORDON BYRON  
ALEXANDR SERGEJEVIČ PUŠKIN  
HONORÉ DE BALZAC  
VICTOR HUGO  
ALEXANDRE DUMAS  
EDGAR ALLAN POE  
NIKOLAJ VASILJEVIČ GOGOL  
CHARLES DICKENS  
WALT WHITMAN  
GUSTAVE FLAUBERT  
FJODOR MICHAJLOVIČ DOSTOJEVSKIJ  
CHARLES BAUDELAIRE  
LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ  
HENRIK IBSEN  
JULES VERNE  
ÉMILE ZOLA  
OSCAR WILDE  
JEAN ARTHUR RIMBAUD  
ANTON PAVLOVIČ ČECHOV

### **Česká literatura 19. století**

JOSEF DOBROVSKÝ  
JOSEF JUNGSMANN  
FRANTIŠEK LADISLAV ČELAKOVSKÝ  
JOSEF KAJETÁN TYL  
KAREL HYNEK MÁCHA  
KAREL JAROMÍR ERBEN  
Rukopis královédvorský  
Rukopis zelenohorský  
BOŽENA NĚMCOVÁ  
KAREL HAVLÍČEK BOROVSÝ  
JAN NERUDA  
JOSEF VÁCLAV SLÁDEK  
SVATOPLUK ČECH

ALOIS JIRÁSEK  
JAROSLAV VRCHLICKÝ  
VILÉM MRŠTÍK

**Světová literatura 20. století**

THOMAS MANN  
GUILLAUME APOLLINAIRE  
JAMES JOYCE  
FRANZ KAFKA  
BORIS PASTERNAK  
MICHAIL BULGAKOV  
ERICH MARIA REMARQUE  
ERNEST HEMINGWAY  
JOHN STEINBECK  
GEORGE ORWELL  
SAMUEL BECKETT  
TENNESSEE WILLIAMS  
ALBERT CAMUS  
ALEXANDR SOLŽENICYN  
FRIEDRICH DÜRRENMATT  
JACK KEROUAC  
WILLIAM STYRON  
GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ  
UMBERTO ECO

**Česká literatura 20. století**

ANTONÍN SOVA  
PETR BEZRUČ  
OTOKAR BŘEZINA  
STANISLAV KOSTKA NEUMANN  
VIKTOR DYK  
FRÁŇA ŠRÁMEK  
IVAN OLBRACHT  
JAROSLAV HAŠEK  
JAROSLAV DURYCH  
KAREL ČAPEK  
VLADISLAV VANČURA  
JAROSLAV HAVLÍČEK  
JÍŘÍ WOLKER  
VÍTĚZSLAV NEZVAL  
JAROSLAV SEIFERT  
FRANTIŠEK HALAS  
VLADIMÍR HOLAN  
JAN WERICH – JÍŘÍ VOSKOVEC  
FRANTIŠEK HRUBÍN  
JÍŘÍ KOLÁŘ  
BOHUMIL HRABAL  
JÍŘÍ ORTEN  
JAN SKÁCEL  
LADISLAV FUKS  
JOSEF ŠKVORECKÝ  
ARNOŠT LUSTIG

LUDVÍK VACULÍK  
PAVEL KOHOUT  
MILAN KUNDERA  
OTA PAVEL  
ZDENĚK SVĚRÁK – LADISLAV SMOLJAK  
VLADIMÍR PÁRAL  
JOSEF TOPOL  
VÁCLAV HAVEL

### 3. Literární žánry

anekdota  
bajka  
balada  
cestopis  
elegie  
epigram  
epos  
fantasy  
kaligram  
komedie  
kronika  
legenda  
mýtus

novela  
óda  
pásmo  
píseň  
poema  
pohádka  
pověst  
povídka  
román  
sci-fi  
sonet  
romance  
tragédie